

ФОРМУВАННЯ УСНОМОВЛЕННЕВОЇ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ МОВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ВНЗ

6. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. – М.: АРКТИ, 2002. – 176 с.

7. Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справ. пособие/ Е.А. Маслыко, П.К. Бабинская, А.Ф. Будько, С.И. Петрова. – 9-е изд., стер. – Мн.: Выш.шк., 2004. – 522 с.

8. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранного языка. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.

9. Чернилевский Д.В., Морозов А.В. Креативная педагогика и психология: Учеб. пособие для вузов. – М.: МГТА, 2001. – 301 с.

10. Шиянов Е.Н., Котова И.Б. Развитие личности в обучении: Учеб. пособие для студ. пед вузов. – М.: Академия, 1999. – 288 с.

11. Языкова Н.В. Процесс обучения иностранным языкам как предмет профессионально-методической подготовки будущего учителя // Иностранные языки в школе. – 1994. – №2. – С. 49 – 54.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2013

УДК 378.3:811.111

Галина Задільська, кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ УСНОМОВЛЕННЕВОЇ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ МОВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ВНЗ

У статті запропонована модель формування англомовної граматичної компетенції усного мовлення студентів мовної спеціальності ВНЗ, визначені принципи комунікативно-когнітивного підходу до умов навчання усного мовлення, структурований зміст навчання на рівні знань, навичок, умінь і психологічних механізмів мовленнєвої взаємодії.

Ключові слова: англомовна граматична компетенція, усне мовлення, комунікативно-когнітивний підхід, психологічні механізми.

Лит. 12.

Галина Задильская, кандидат филологических наук,
доцент кафедры методики обучения иностранных языков
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ФОРМИРОВАНИЕ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В УСТНОЙ РЕЧИ В СТУДЕНТОВ ЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье предложена модель формирования англоязычной грамматической компетенции в устной речи студентов языковых факультетов высших учебных заведений, определены принципы коммуникативно-когнитивного подхода к условиям обучения студентов устной речи, структурировано содержание обучения на уровне знаний, навыков, умений и психологических механизмов речевого взаимодействия.

Ключевые слова: англоязычная грамматическая компетенция, устная речь, коммуникативно-когнитивный подход, психологические механизмы.

Haliyna Zadil'ska, Ph. D. (Philology), Docent of Methodology of Teaching Foreign Languages
Department, the Faculty of Roman and Germanic Philology
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

FORMING ENGLISH GRAMMAR COMPETENCE IN ORAL SPEECH TO UNIVERSITY STUDENTS OF LINGUISTIC DEPARTMENTS

The article describes the model of forming English grammar competence in oral speech to University students of linguistic departments, defines ways of the communicative-cognitive approach principles to the conditions of teaching English oral speech to University students and structures the teaching content at the level of knowledge, habits, skills and speech interaction psychological mechanisms.

Key words: English grammar competence, oral speech, communicative-cognitive approach, psychological mechanisms.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Практичне оволодіння іноземною мовою неможливе без засвоєння основних

граматичних структур цієї мови. Саме оволодіння граматичними закономірностями мовлення становить найбільші труднощі. Річ у тім, що дехто з учителів, колишніх студентів мовних спеціальностей, практичну спрямованість

навчання іноземних мов зрозумів як повну відмову від граматик, що часто призводить до незадовільних результатів. Вчитель іноземної мови повинен мати чіткі уявлення про такі поняття, як діяльність і дія, мова і мовлення, а також бути обізнаним з науково обґрунтованою системою вправ спрямованих на формування граматичних навичок усного мовлення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням даної теми займалися численні науковці та методисти, зокрема, Н.К. Скляренко, яка визначила основні вимоги до вправ і критерії їх класифікації; Т.О. Стеченко розробила систему вправ для формування англomовної граматичної компетенції (далі – ГК) в усному мовленні, а також І.А. Зимня, Є.І. Пассов, Н.В. Єлухіна, Ж.Є. Войнова. У своїх працях, як правило, вони зосереджували увагу на формуванні граматичних навичок, незалежно від виду спілкування, тобто від усного чи писемного.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена вимогами до розгляду формування усномовленнєвої англomовної (ГК) у студентів мовної спеціальності як комплексного феномена, як властивість сформованої вторинної мовної особистості, що базується на знаннях про систему мови, яка вивчається, та відповідних навичках і вміннях, які забезпечують функціонування комунікативної компетенції у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Метою статті є на основі системного аналізу теоретично обґрунтувати та розробити лінгводидактичну модель формування англomовної (ГК) усного мовлення студентів мовної спеціальності. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**: з'ясувати психологічні фактори при формуванні граматичних знань в усному мовленні; визначити труднощі при набутті іншомовних граматичних знань та способи їх подолання; описати шляхи формування англomовної (ГК) на соціокультурному матеріалі в усному мовленні.

Структура лінгводидактичної моделі формування англomовної (ГК) в усному мовленні студентів мовної спеціальності ВНЗ визначається адаптацією до умов комунікативно-когнітивного підходу. Когнітивно-прагматичний підхід до навчання іншомовного спілкування може сприяти подоланню деякого відставання теорії й практики викладання граматики англійської мови [2; 5; 11], оскільки означає переміщення проблем усномовленнєвої (ГК) як складної взаємодії комунікантів – їх соціальних очікувань, інтерпретаційних когнітивних дій й відтворюваності мовленнєвої поведінки, розуміння

й оволодіння іншомовними знаннями та формування як рецептивних, так і репродуктивних мовленнєвих граматичних навичок.

Основним об'єктом навчання практичної граматики англійської мови у ВНЗ є формування англomовної (ГК). Найголовнішим компонентом (ГК) є граматична навичка – автоматизований компонент мовленнєвої діяльності, психофізіологічну основу якого складають мовленнєві граматичні стереотипи, які формуються і функціонують у процесі надбання людиною індивідуально-мовленнєвого досвіду [12, 18]. В основі будь-якої навички, в тому числі й граматичної, лежить динамічний стереотип (від. грецьк. stereos – твердий + typos – відбиток), який є системою умовних рефлексів, утворюваних у відповідь на стало повторювану систему умовних подразників. У процесі формування (ГК) – це регулярне тренування певної граматичної структури, що передбачає багаторазове задіяння одних і тих самих подразників [3, 139].

Для формування стійкої граматичної навички слід дотримуватися низки умов, найголовнішими серед яких є [7, 9–13; 3, 139–141]: а) випереджальне слухання; б) усвідомлена імітація в мовленні; в) мовленнєві дії за аналогією на основі мовленнєвого зразка; г) відносна безпомилковість мовленнєвих дій; д) мовленнєвий характер вправ.

Залежно від виду мовленнєвої діяльності граматичні навички поділяються на репродуктивні (навички говоріння і письма) та рецептивні (навички читання й аудіювання). Процес формування репродуктивної граматичної навички починається зі сприймання нової граматичної структури, триває у процесі вправління в її репродукуванні та завершується продукуванням, тобто вживанням в усних чи писемних висловлюваннях студентів. У своєму становленні мовленнєва граматична навичка проходить такі етапи [10, 29–30]: 1) орієнтовно-підготовчий, на якому відбувається ознайомлення студентів із новим граматичним явищем і первинне виконання мовленнєвої граматичної дії за зразком чи окремих мовленнєвих операцій, які входять до складу граматичної дії на основі усвідомлення способів їх виконання; 2) стереотипно-ситуативний, на якому здійснюється автоматизація елементів дії з метою формування граматичних стереотипів, тобто відбувається цілеспрямоване тренування граматичної структури в однотипних мовленнєвих ситуаціях; 3) варіативно-ситуативний, на якому завершується процес створення гнучкості навички для застосування її в різноманітних умовах.

На відміну від репродуктивної граматичної

навички, яка передбачає вибір форми відповідно до комунікативного наміру мовця, мовленнєвої ситуації та інших факторів, рецептивна граматична навичка передбачає сприймання звукового чи графічного образу граматичної структури, автоматизоване розпізнавання граматичних форм та їхнє співвіднесення з певним значенням, а також операції прогнозування синтаксичних структур.

Формування рецептивної граматичної навички також проходить на трьох етапах [8, 9]: 1) на першому етапі студенти сприймають граматичні явища в контексті, їхня увага зосереджена на формальних ознаках, на основі яких відбувається розуміння змісту; 2) на другому етапі має місце розпізнавання і диференціація нових граматичних сигналів та їхнє співвіднесення з певним значенням в окремих спеціально підібраних контекстах (на рівні речення), що включають “однорідні” структури; 3) на третьому етапі ті самі операції виконуються в ширших контекстах, де нові граматичні структури зустрічаються в оточенні засвоєних раніше.

Незважаючи на те, що згадані схеми формування граматичних навичок неоднорідні, всі вони пропонують починати з ознайомлення з новим явищем на першому етапі та закінчують його функціонуванням у мовленнєвій діяльності на останньому етапі.

Навчання граматики іноземної мови є одним з найважливіших напрямків підготовки студентів до успішної мовленнєвої діяльності. Важко розраховувати на високу результативність такого навчання без достатнього знання і врахування психологічних явищ, що лежать в основі оволодіння граматиною.

Відомий методист Є.І. Пассов наголошує, що під час вивчення граматики повинні бути повідомлені ті дані, які мінімально необхідні для практичного оволодіння тим чи іншим явищем, повідомлені в той момент, коли необхідно запобігти помилці, і в тій формі, яку зазвичай називають “правилом-інструкцією” [7, 37]. Адже процес фіксації на папері мовного твору, на відміну від процесу породження мови в усній формі, дозволяє повертатися до написаного, зупинитися на ньому, аналізувати, виправляти, уточнювати, використовуючи орфографічні, граматичні правила, оскільки темпоральні характеристики письмової мови не так жорстко детерміновані, як в усному мовленні.

Останнім часом набула поширення точка зору, згідно якої особливе значення надається мимовільному запам’ятовуванню граматичних явищ в мові, що робить нібито зайвою

цілеспрямовану і спеціальну роботу над граматичними явищами. Власне тому однією з найвагоміших причин важкості в опануванні граматичного матеріалу належить недооцінка довільного запам’ятовування [1, 54].

У такому випадку має місце неправомірне ототожнення двох процесів: запам’ятовування і оволодіння граматичними явищами. В основі цих явищ – ті психологічні процеси, які пов’язані з особливостями функціонування пам’яті.

Мимовільне запам’ятовування не потребує значних вольових зусиль, тривалої, системної роботи із засвоєння граматичних положень і правил. Однак успішно мимовільне запам’ятовування здійснюється лише при наявності багаторазового використання відповідних граматичних явищ. Принагідно нагадаємо, що важливо для викладачів у своїх підручниках і посібниках з англійської мови завжди намагатися забезпечувати повторюваність граматичних структур. Виходом з цієї ситуації може бути застосування довільного запам’ятовування граматичних положень протягом усього періоду оволодіння мовою. Адже недооцінка такого підходу призводить до того, що раніше засвоєний матеріал, який не використовується тривалий час у нових текстах і вправах, забувається. Водночас руйнується система знань, засвоєні відомості і правила втрачають готовність до практичного застосування. Особливо важливу роль довільне запам’ятовування відіграє у процесі самостійної навчальної роботи студентів у домашніх умовах.

Створення граматичних навичок зв’язане з витратою значної кількості часу для виконання вправ. Адже довільне запам’ятовування можливо лише в результаті спеціального, цілеспрямованого тренування. Граматичний матеріал повинен бути організований функціонально, тобто так, щоб граматичні явища органічно поєднувалися з лексичними в комунікативних одиницях.

Варто зазначити також, що комунікативно орієнтоване навчання іноземної мови – це моделювання процесу спілкування, яке характеризується, як відомо, постійною зміною предмета розмови, обставин, умов. Створення різних навчально-мовних ситуацій на заняттях, близьких до реальних, дає змогу студентам застосовувати всі свої мовні навички та вміння до висловлювання власних думок та почуттів.

Звернімо увагу на це, що групова бесіда за ситуацією (наприклад, на домінуюче вживання граматичних структур з Complex Object) – це найбільш мотивована форма спілкування на занятті, оскільки кожен студент висловлює свої думки, спираючись на власний життєвий досвід

[6, 3]. Групова бесіда вимагає від студентів певного інтелектуального розвитку, уважності, вміння вчасно включатися в розмову, логічно ввести своє висловлення в загальний контекст бесіди. Групова бесіда має важливе виховне значення. Вона розвиває навички і вміння співпрацювати, враховуючи інтереси співрозмовників, а також відстоювати свою думку, оцінювати висловлювання інших. У цій формі спілкування удосконалюються комунікативні вміння студентів.

З різних видів спілкування найлегшим є інтерв'ю. Викладач називає студента, в якого братимуть інтерв'ю і йому є чим поділитись з одногрупниками. Звикаючи до такої форми спілкування, студенти охоче вступають в розмову з іншими людьми. Таким чином, навчальне інтерв'ю наблизиться до реального спілкування.

Проте формування усномовленневої (ГК) неможливе без врахування соціокультурного фактора. Його роль при вивченні іноземної мови пов'язана з необхідністю вивчення світу носіїв мови, їх культури, способу життя, національного характеру, оскільки реальне мовлення значною мірою визначається знанням соціального і культурного життя.

Формування англomовної (ГК) є доцільним не лише з урахуванням культурних відомостей носіїв мови, а й своєї культури. Адже, як зазначає Ж.С. Войнова, опора на національну культуру тих, хто навчається, сприяє глибшому й усвідомленому засвоєнню інформації, що, своєю чергою, приводить до акумуляції, до розвитку та виховання особистості на рубежі культур [4, 36]. Методист розглядає формування англomовної (ГК) через призму соціокультурної компетенції та пропонує такі групи вправ і завдань для її формування: завдання і вправи, спрямовані на 1) розкриття культурно-специфічних іншомовних понять; 2) усвідомлення порівняння власного соціокультурного фону і соціокультурного фону країни, мову якої вивчається; 3) аналіз міжкультурних непорозумінь.

З метою побудови ефективної системи вправ визначено соціально-психологічні умови формування англomовної (ГК), а саме такі:

1. Впровадження особистісно-діяльнісного та соціокультурного підходу у процес навчання іноземної мови;
2. Врахування основних психологічних умов формування особистості з позиції викладача і студента на заняттях граматики;
3. Формування, підтримання та підвищення мотиваційного фактора;
4. Визначення і врахування поетапності

операцій, що мають місце при формуванні репродуктивної та рецептивної граматичної навички;

5. Формування готовності до міжкультурного спілкування та формування комунікабельності, толерантності, відкритості, умінь соціально взаємодіяти з партнерами по спілкуванню. Здатності слухати і чути співрозмовника, а також умінь бачити відмінності й тотожності в культурах і світосприйнятті носіїв мов, формування позитивного ставлення до ІМ, до культури народу, який цією мовою розмовляє;

6. Формування білінгвальної свідомості, в якій дві мовні картини світу, як і системи двох мов, знаходяться у закономірній відповідності [9, 23].

Отже, ми розглянули проблему відбору навчального матеріалу для формування англomовної (ГК) у студентів мовних спеціальностей ВНЗ. Під час оволодіння граматикою англійської мови необхідно дати студентам можливість міркувати, самостійно аналізувати свої висловлювання, а процес засвоєння повинен бути проблемним та активним. Труднощі у формуванні усномовленневої англomовної (ГК) пов'язані з необхідністю систематичного, послідовного вивчення граматичного матеріалу; також до причин труднощів відносимо і недооцінку довільного запам'ятовування. При формуванні усномовленневої англomовної (ГК) варто врахувати соціокультурний фактор носіїв мови, а також спиратися на власну національну культуру.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, когнітивно-прагматична модель формування англomовної (ГК) в усному мовленні студентів мовної спеціальності ВНЗ демонструє: послідовну реалізацію принципів комунікативно-когнітивного підходу до навчання іншомовного спілкування; структуру змісту навчання англomовної професійної взаємодії на рівні знань, навичок, умінь і психологічних механізмів мовленневої взаємодії. Проведене дослідження дозволяє перейти до підготовки і розробки методичної типології усномовленневої (ГК) і створення адекватних вправ для її навчання, що становить перспективу подальшої роботи.

1. *Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / В.А. Артемов – М.: Просвещение, 1969. – 253 с.*

2. *Босова Л.М. Лингводидактические и когнитивные аспекты межкультурной деловой коммуникации / Л.М. Босова // Ползуновский альманах. – Барнаул: Алтайск.*

- гос. тех. ун-т им. И.И. Ползунова, 2000. – №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aotai.secna.ru:8080/Books/Files/2000-02/18/pap_18.html. – Назв. с титул. екрана.
3. Вовк О.І. Когнітивні аспекти методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. Навчально-методичний посібник. / О.І. Вовк. – Черкаси: Видавництво “САН”, 2010. – 506 с.
4. Войнова Ж.Є. Использование учебно-речевых ситуаций со страноведческой направленностью при обучении говорению студентов II курса педагогического вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Жанна Євгенівна Войнова. – Петрозаводск, 1999. – 164 с.
5. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика: Учеб. пособ. для вузов / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М.: Academia, 2008. – 336 с.
6. Нікончук А.П. Застосування навчально-мовних ситуацій під час вивчення Complex Object / А.П. Нікончук // Англійська мова та література. – 2006. – № 13. – С. 2 – 7.
7. Пассов Е.И. Условно-речевые упражнения для формирования грамматических навыков: Пособие для учителей немецкого языка средней школы / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1978. – 127 с.
8. Складенко Н.К. Использование звукозаписи в обучении практической грамматике английского языка (на старшем этапе языкового вуза): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: 13.00.02 / Н.К. Складенко. – К., 1973. – 26 с.
9. Циганкова З.М. Система вправ для розвитку граматичних навичок / З.М. Циганкова // Англійська мова та література. – 2010. – №3. – С. 22 – 24.
10. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С.Ф. Шатилов. – М.: Просвещение, 1986. – 222 с.
11. Шляхов В.И. Сценарии русского речевого взаимодействия / В.И. Шляхов // Русский язык за рубежом. – 2007. – № 2. – С. 26 – 34.
12. Hashemi L. English Grammar in Use. Supplementary Exercises / L. Hashemi, R. Murphy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 136 p.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013

Запам'ятай!

Крик – народжує грубість;
Обман – народжує недовір'я;
Непрощення – народжує озлобленість;
Посмішка – розтоплює лід;
Покаяння – пом'якшує покарання;
Прощення – приносить полегшення;
Відкритість – викликає довіру;
Шурбота – наповнює життя змістом;
Посієш бажання – пожнеш вчинок;
Посієш вчинок – пожнеш звичку;
Посієш звичку – пожнеш характер;
Посієш характер – пожнеш долю.

Мати Тереза
католицька черниця, засновниця добродійних місій

